

Poet, prozator, dramaturg, eseist, memorialist și chiar critic literar, Vasile Alecsandri a fost, în afară de acestea, conducător de reviste, director de teatru și de arhivă, om politic, deputat, ministru și diplomat.

Spirit enciclopedic, asemenea lui Gh. Asachi, Heliade-Rădulescu, B. P. Hasdeu sau N. Iorga, Vasile Alecsandri, pe lângă bogata și strălucita sa activitate literară, a participat la majoritatea frământărilor culturale și politice ale epocii, încercând să ia atitudine și să dea soluții pentru rezolvarea unor probleme esențiale ale timpului. Așa pot fi explicate și intervențiile sale făcute în cadrul controverselor discuții privind unele chestiuni de ordin lingvistic, cum ar fi acelea legate de ortografie, gramatică și limbă literară.

Se cunoște destul de bine astăzi, mai ales printr-unul din Alecsandri privind ortografia, lupta pe care a dus-o împotriva latinismului exagerat și a etimologismului, pentru scrierea fonetică și introducerea unui sistem ortografic cât mai simplu. Aceste idei au fost exprimate în unele scrisori către Iacob Negruzzi (în special cea datată 8 ianuarie 1872), în câteva intervenții din cadrul sesiunilor științifice ale Academiei Române și, în primul rând, într-o serie de note și articole publicate în revistele „România literară” din 1855 și „Convorbiri literare”, în anii 1869, 1875 și 1876, acestea din urmă grupate sub titlurile *Dicționar grotesc* și *Din albumul unui bibliofil*.

Ideile teoretice, referitoare mai ales la ortografie, și-au găsit o aplicare practică nu numai în scrierile sale literare, ci și într-o lucrare mai puțin cunoscută astăzi, care, de fapt, urmărea un alt scop. Este vorba de o gramatică românească, apărută în limba franceză, la Paris, în 1863: *Grammaire de la langue roumaine*, par V. Mircesco, précédée d'un aperçu historique sur la langue roumaine par A. Ubicini, Paris, Maisonneuve et Cie, Libraires-Éditeurs 15, Quai Voltaire, 15, 1863, XXVI + 179 p.

Gramatica este semnată sub pseudonimul V. Mircesco (nume care are la bază toponimul Mircești, locul de naștere al poetului) și este precedată de un studiu introductiv asupra istoriei limbii române, care aparține lui A. Ubicini și este datat Paris, 20 octombrie 1862: *Court aperçu sur la langue roumaine* (p. I-XXVI). Prefăcătorul, istoric și ziarist francez (1818-1884), prieten al lui Alecsandri, participant la Revoluția de la 1848 din Țara Românească și secretar al Guvernului Provizoriu, a fost un statornic apărător al românismului, care, după 1859, devine personalitatea ce își asumă responsabilitatea de a supraveghea tineretul român aflat la studii în Paris. Este autorul unor valoroase studii istorice, multe dintre ele referitoare la țara noastră (*La question des Principautés Danubiennes devant l'Europe, La question d'Orient devant l'Europe, Étude sur les populations chrétiennes de la Turquie d'Europe*), cetățean de onoare al României și membru onorific al Academiei Române.

Conceptută cu un an mai înainte, în Germania, la München, lucrarea a fost elaborată la îndemnul altui prieten al poetului, I. A. Vaillant (1804-1886), fost profesor la București, sprijinitor al Unirii Principatelor, autorul unor studii despre limba și istoria românilor, care a tipărit cărți didactice, un vocabular român-francez și o Gramatică, în 1840. De asemenea, un ajutor important a primit autorul cărții și din partea lui Al. Papadopol-Calimah (mort în 1898), om politic și scriitor, membru al Academiei Române,

autorul unor scrieri istorice privind diferite personalități și orașe ale țării.

Scopul tipăririi acestei gramatici, expus de către A. Ubicini în prefața cărții, era acela de a face cunoscută în Franța limba română vorbită de „frații noștri de origine” (p. XXVI), fapt întărit și de Alecsandri, la scurt timp după terminarea lucrării, într-o scrisoare, din 14 martie 1863, către Al. Hurmuzachi: „Nu am avut niciodată pretenția de a fi un gramatic desăvârșit și, dacă m-am apucat de o asemenea lucrare grea, am făcut-o pentru a înlesni strănilor studiul limbii noastre. Am adoptat deci sistemul de ortografie cel mai simplu, pentru că m-am gândit și la poporul nostru, care nefiind poliglot nu ar putea ajunge niciodată a-și scrie limba curat, după ortografiile înclinate și prea învățate din Ardeal” („Convorbiri literare”, 1906, p. 590).

Cartea păstrează, în mare, structura clasică a majorității operelor de acest gen și este scrisă

deosebită este acordată formării nominativului plural, autorul stabilind anumite reguli, dar făcând și diverse alte observații cu privire la situațiile speciale care se pot întâlni în limbă. La categoria cazurilor apare *ablativul* (format cu prepozițiile *de* și *de la*), lipsește *locativul*, iar celelalte sunt tratate destul de sumar.

La *adjectiv* (p. 18-20) este analizat acordul acestuia în gen și număr cu substantivul pe care-l determină și se discută despre formarea femininelor și a pluralilor. Tot aici se dau câteva noțiuni despre diminutive și augmentative (substantive și adjective, p. 21-22) și despre „gradele de semnificație” ale adjectivului: pozitiv, comparativ (de superioritate, inferioritate și egalitate) și superlativ (p. 22-23).

Numeralele (p. 23-26), ordinale și cardinale, sunt grupate în două liste, cu unele precizări în legătură cu procedeele de formare ale celor cardinale.

Pronumele (p. 27-35) sunt împărțite în: *per-*

Gramatica lui Alecsandri

sub influența unor gramatici, unele dintre ele tipărite aproximativ în aceeași perioadă cu cea pe care o analizăm, în special cele publicate de către I. A. Vaillant (*Grammaire roumaine à l'usage des français*, București, 1840, lucrare tipărită cu litere latine, în care textul românesc este redat printr-un alfabet chirilic mixt), G. Hill (*Gramatica limbii române*, București, 1858) și mai ales Timotei Cipariu (*Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, 1854, prima gramatică istorică a limbii române; *Compendiu de gramatica limbii române*, Blaj, 1855).

Primele pagini (1-6) sunt consacrate unor noțiuni elementare de fonetică. Sunt transcrise alfabetul chirilic și cel român, consoanele, vocalele și diftongii, se fac unele precizări legate de valoarea unor anumite semne grafice (sedila de sub consoanele *d*, *s* și *t*, accentul circumflex plasat deasupra vocalelor *a* și *i*, semnul scurtimei de deasupra vocalelor *i* și *u*), se dau indicații de pronunție și se propun câteva exerciții care conțin faptele enunțate anterior.

După aceste date preliminare, se trece la descrierea și analiza problemelor strict gramaticale.

Articolele (p. 8-15) sunt masculine (*l*, *le*: omul, cîinele) și feminine (*a*, *oa*: mușterea, șaoua), autorul acordind o deosebită atenție întrebunțării lor și declinării acestora.

Substantivele (p. 15-18) au numai genurile feminine (terminate în *a*, *ă*, *e*) și masculin (substantive cu alte terminații), autorul citind destule excepții în care substantivele cu terminații feminine sunt totuși masculine (de tipul *frate*). Tot din categoria excepțiilor ar face parte și un număr de substantive care sînt masculine la singular, dar „își schimbă genul la plural și se declină ca substantivele feminine” (p. 11). Este vorba, fără îndoială, de substantivele care trebuiau grupate corect, lucru făcut chiar de gramaticile mai vechi, la genul neutru. O atenție

sonale, posesive, demonstrative, relative și interogative, nedefinite. Ceea ce comportă aici o subliniere aparte este faptul că pronumele posesive pot fi *conjunționale* (*meu*, *tău* etc.) și *posesiv-relative* (*al nostru*, *ai noștri* etc.). De asemenea, trebuie observat că în cadrul pronumelui demonstrativ apar cu precădere forme dialectale (*ist*, *ista*, *ăst*, *ăl*), iar la pronumele nedefinit sînt citate unele numere nehotărâte și pronume demonstrative.

O atenție deosebită este acordată *verbului* (p. 35-73). Verbele pot fi auxiliare, active, pronominale (*mă duc*) și unipersonale, regulate și neregulate, au trei conjugări (I-a în *q*; a II-a în *é* și *t*; a III-a în *î*), iar modurile și timpurile sînt următoarele: *indicativ*: prezent, imperfect, trecut definit (*avui*), trecut nedefinit (*am avut*), mai mult ca perfectul, viitorul (*oi*, *voi avea*), viitorul anterior (*oi*, *voi fi avut*); *condițional*: prezent și trecut; *imperativ*; *subjonctiv*: prezent, imperfect (numit uneori trecut: *să fi avut eu*) și mai mult ca perfect (*să fi fost avut eu*); *infinitiv*; *gerunziu*, *participiu trecut*.

Pentru *adverbe* (p. 73-76), *prepoziții* (p. 76-77), *conjunții* și *interjecții* (p. 79) sînt întocmite liste, cu traducerea franceză alăturată, care cuprind cele mai uzitate cuvinte. La adverb se amintește și faptul că anumite adjective se folosesc cu valoare adverbială.

Urmează apoi un *vocabular* selectiv francez-român (p. 81-116), grupat tematic, cu termeni din diverse domenii: despre cer și elementele lui, timpul și diviziunile acestuia, zilele săptămînii, despre luni, grade de rudenie, omul și femeia, părțile trupului, stări și meserii, părțile casei și ale orașului, mobila casei, mîncări, îmbrăcăminte și toaletă, funcțiile omului, verbe și adjective, termeni pentru culori, instrumente și alte obiecte, sentimente (calități și defecte), animale, păsări și flori etc.

În locul unui capitol consacrat sintaxei, sînt prezentate o serie de *dialoguri* (p. 117-151) cu

caracter practic: despre a mulțumi și a complimenta, a afirma și a nega, despre timp, oră, trezirea și scularea din pat, despre dejun („zakuscă”, prînz și „primblare”, coborîrea Dunării, la drum, pentru a consulta, a cere noutăți, a merge și a veni, a auzi, a înțelege și a cunoaște. După un *Dialog între un străin și un român* (p. 152-164), urmează înșiruirea unor serii de *Titluri și nume uzitate în petiții și în scrisori* (p. 164-166), forme de adresare către mitropolit, rege, domnitor etc.

Volumul se încheie cu un adaos de versificație (*Poezia*), unde se dau sumare indicații despre tipurile de poezie, componența strofelor, ritm, rimă, măsură, picioare metrice etc. Ultimele pagini (p. 173-176) reproduc poezia *Hora Unirii* în versiunile română și franceză.

Ceea ce surprinde în această lucrare, nu prea sistematică, este faptul că Alecsandri nu a întrebunțat nici aici, ca în majoritatea creațiilor sale literare, o limbă unitară. Contrar principiilor sale teoretice, exprimate mai ales într-o serie de articole publicate în „România literară” (1885), „Convorbiri literare” (1869, 1875, 1876) și „Analele Academiei Române” (1879-1880, 1880-1881, 1882-1883, 1883-1884), în materialul anexă din dialoguri, dar și în pagini răzlețe din cuprinsul cărții, se întîlesc, adesea într-un amalgam supărător, forme dialectale, literare și chiar etimologice, numeroase fonetisme moldovenești, expresii inexistente sau improprii limbii române, creații necorecte sau fanteziste, calcuri lexicale forțate, după franceză.

În legătură cu partea de gramatică propriu-zisă, trebuie făcută observația că, în general, tratarea părților de vorbire este realizată destul de sumar comparativ cu alte lucrări de acest gen contemporane acesteia, iar unele idei exprimate aici creează nedumeriri și destule semne de întrebare privind corectitudinea lor. Sînt, de fapt, limite comune și altor gramatici publicate în acea epocă, în care studiul acestei discipline se afla încă într-o fază de căutare.

Cu toate imperfecțiunile de formă și fond, care pot fi ușor observate, Gramatica lui Vasile Alecsandri din 1863 poate fi considerată totuși o lucrare demnă de a fi reținută, interesantă în contextul istoric al evoluției acestei discipline. Ea nu a avut un ecou deosebit și nici o influență aparte asupra contemporanilor, dar scopul pe care și-l propusese autorul, acela de a face cunoscută limba română peste hotare, se pare că a fost atins. De fapt, în anul apariției, baronul Adolph d'Avril, cumnatul lui Al. Odobescu, în „Revue des deux mondes” (Paris, ianuarie 1863, p. 1022), elogia „planul bine întocmit, expoziția clară, vocabularul și dialogurile bine coordonate”.

Literatura română de specialitate consemnează și ea această Gramatică, destul de rar însă, evident, cu rezervele care se impun, dar au existat totuși unii cercetători care i-au acordat o atenție mult mai mare, subliniind exact valoarea și rolul acesteia în evoluția gramaticilor românești (Romulus Ionașcu, în 1914; Al. Iordan, în 1933 și 1940; I. Șiadbe, în 1956).

Fără a avea o pregătire lingvistică specială, Vasile Alecsandri a încercat, și în mare măsură a reușit, ca prin această lucrare, prima gramatică scrisă în limba franceză, în care textul românesc este tipărit cu litere latine, să impună atenției străinătății o limbă romanică mai puțin studiată atunci.

Ion NUȚĂ

vocal-simfonice Mănăstirea Argeșului, Brumărețul, Erculeanu, Brincoveanu Constantin, Șotmul și floarea fagului, Muierușca din Brașeu și vocevilurile Scara mișei, Kusaliile, Cînel-Cînel, Nunta țărănească, Ramașagul, Millo Director) pînă la Nicky Popovici, Ion Vidu, Nicolae Ștefu, Guilelm Sorban, Leonida Domide, Eugen Papp ș.a. aproape nu a existat creator pe peste munții Carpați să nu transpună poezie alecsandriană în diverse forme muzicale. Turneele trupelor lui Fany Tardini (1863), Mihail Pascaly (1867/1868), Matei Millo (1870) și I. D. Ionescu (1872-1874), în centrele ardelenice și bănățene cu vodevilurile bardului moldovean și muzica lui Flechtenmacher au sporit popularitatea lui Alecsandri pe meleagurile Mureșului, Crișurilor, Timișului, Begăi etc.

Legăturile cu frații de peste munți le aflăm în câteva scrisori — mai puțin cunoscute — adresate de Nicky Popovici lui Gheorghe Dima sau Vasile Alecsandri lui Iosif Vulcan. În arhivele Bibliotecii ASTRA din Sibiu se află două epistole edificatoare a legăturilor poetului cu un corul șef al Familiei din Oradea: „Pin'a reunăpleca — scria Vasile Alecsandri lui Iosif Vulcan din Mircești, 24 februarie 1881 — vă comunic o colecție de fragmente de cîntece populare, culese în Munții Moldovei, autorizîndu-vă a dispune de ele cum veți găsi cu cale”. Iar la 18 ianuarie 1882, Iosif Vulcan îi mulțumea pentru atenția acordată prin expedierea unui volum de poezii: „Am primit astăzi volumul elegant al Poeziilor D-voastre, care au și luat loc în partea cea mai aleasă a bibliotecii mele! Cetirea lor mi-a procurat o plăcere cu atît mai vie, cît ele sînt inspirate din geniul poeziei populare și de sfînta iubire de patrie”.

Cît de prețuit s-a dovedit Alecsandri în mediul bănățenilor ne-o dovedește epistola compozitorului Nicky Popovici din 4/15 februarie 1895 adresată lui Gheorghe Dima, unde evocă întîlnirea dintre poetul moldovean și frații din Banat: „... În 1886 am primit din mîna lui Alecsandri, pe cînd se afla la Mehadia, poezia sa *La izvor*, cu promisiunea ca să-i fac muzica. Nu știu dacă-ți este cunoscut că în acel an, Alecsandri fiind la cură în Băile Herculane, noi bănățenii, cam vreo 200 la număr, am fost acolo să-l salutăm pe pămîntul nostru. După ceremoniile obișnuite, în locuința sa, s-a dat un banchet în salonul mare, la care eu am fost așezat în apropierea dînsului, vis-à-vis, ca să mă poată observa cînd voi cînta. Aveam și un mic cor, format din intelighența diferitelor orașe *al improviso*, oameni fără școală, dară cu bune voci și bun auz muzical... Din ziua aceea, marele poet a început să-mi arate în chip vădit iubirea lui pentru mine; mă lua în toate zilele la plimbările ce le făcea pe dealurile și pe șesurile Băilor; toți cîți mă vedeau mă invidiau... Într-o zi mi-aduce poezia pomenită, scrisă de mîna

sa proprie, și mă provoacă să-i fac muzica, pe care am și făcut-o, pentru voce și pian, cîntîndu-i-o în salon. I-a plăcut foarte mult, cu deosebire partea a doua”. Așa s-a născut piesa *La izvor*, evocată în epistola publicată de George Șoarea în *Magazin*, nr. 668 din 25 VII 1970. Cînd a murit Vasile Alecsandri (1890) s-a organizat la Brașov o manifestare artistică comemorativă, Nicky Popovici cîntînd *Seguedilla* și *Stelele* de Gheorghe Dima, iar corul local interpretînd *Hora dobrogeană* de Nicky Popovici.

Din toate documentele privitoare la legăturile poetului cu muzicienii români și străini rezultă un fapt ce nu a fost suficient adîncit pînă în prezent: *Vasile Alecsandri i-a stimulat — cu propriile texte — pe compozitorii epocii să-i făurească muzica!* Nu s-a lăsat așteptat de trecerea timpului, ci a mers în întîmpinarea acestuia. Dacă se cunosc scrisorile adresate lui Eduard Wachmann, George Ștephănescu, Grigore Ventura, Teodor Burada etc., în schimb mai puține elemente au apărut în legătură cu maestrul artei sunetelor de peste hotare, Bengescu menționează în memoriile sale despre întîlnirea ministrului României la Paris, V. Alecsandri, cu Gounod în speranța finalizării unui proiect de operă a dramei *Ovidiu*. Tot despre o operă, *Fintina Blanduziei*, aflăm dintr-o scrisoare adresată la 28 iulie 1884 lui Ion Ghica prin care Vasile Alecsandri îi comunica demersurile sale pe lângă compozitorul Manzocchi de a-i finaliza muzica. Printr-un alt prieten de diplomație aflat la Roma, Obedenaru, bardul din Mircești spera să-i obțină colaborarea lui Filippo Marchetti, autorul *Cîntecului gîntei latine*, în realizarea altei opere după drama *Despot Vodă*. Trei compozitori străini, trei opere! Într-adevăr, Vasile Alecsandri știa să pretindă colaboratorilor săi de peste hotare lucrări de ample proporții care îi depășeau pe conaționali săi. Păcat pentru cultura românească, pentru că nici un proiect nu s-a finalizat. Totuși, *Fintina Blanduziei* a devenit operă în sec. XX prin pana lui George Cosmovici, iar *Ovidiu* prin strădaniile lui Constantin C. Nottara și Georg Wilhelm Berger.

Un capitol la fel de pasionant din activitatea lui Vasile Alecsandri legată de muzică ni se pare *folcloristica*. Dacă avem în vedere datele precizate furnizate de Iralie Porumbescu, Alfred Heinrich Ehrlich, Gavril Musicescu, Teodor T. Burada, Dimitrie Vulpian — toți culegători de folclor cu certă notorietate profesională în secolul trecut — atunci vom descifra cu exactitate rădăcinile antologilor sale de texte populare și a inspirației folclorice din opera literară. „Eu colesei cît am fost student, în ferii (vacanțe — n.n.) cîntece populare și ferindu-mă cu toată sîințenia a schimba, a corege sau adăuga la cele, ce și cum le auzii — mărturisese Iralie Porumbescu în *Amintirile* sale — le trimisei

lui V. Alecsandri”. Un muzician ieșean de origine, Alfred Heinrich Ehrlich, autorul celebrei culegeri de folclor *Douze airs nationaux roumains*, observa în volumul memorialistic *30 Jahre Künstlerleben* (30 de ani de viață artistică) următoarele: „Faptul că eu o rupeam pe românește și că știam bine unele versuri ale poezilor naționali (din care nu putea lipsi bardul de la Mircești — n.n.) și aie cîntecelor lor populare i-a entuziasmat (pe diplomații cercurilor bucureștene din 1868 — n.n.) și așa au acceptat cu destulă bunăvoință păreri mele foarte sincere... Contele Kayserlingk a adus special pentru mine un lăutar „la modă”, un țigan frumos ca o cadra, pe care o doamnă din înalta societate îl trimisese la studii muzicale. El cînta la chitară și a intonat o melodie pe o poezie de V. Alecsandri, președintele de mai tîrziu al Camerei”. În *Precuvîntarea* lui Gavril Musicescu la *12 Melodii naționale*, dirijorul Corului Metropolitan din Iași menționa printre altele: „Dacă cîntecele populare au vreo însemnătate și — prin urmare trebuiesc sau nu răspîndite în toate straturile societății, îmi iau libertatea d-a reproduce aci părerea bardului neamului românesc Vasile Alecsandri, despre cîntecele populare...” În sfîrșit, să reproducem un fragment dintr-o schiță biografică redactată de Zoe Vulpian cu privire la soțul ei, folcloristul Dimitrie Vulpian și legăturile profesionale ale acestuia cu doi creatori de talie universală: „Verdi, împreună cu ceilalți muzicieni italieni pe de o parte și Vasile Alecsandri, de a cărui prietenie s-a bucurat tot timpul pe de altă parte (sub. noastră) l-au prezentat asociației „Félibirigul latin” din Montpellier, unde D. Vulpian a devenit membru corespondent după premiera volumelor sale de muzică populară”.

Socotim edificatoare aceste citate pentru a ilustra colaborarea lui V. Alecsandri cu muzicienii-folcloriști ai epocii. Este un capitol din biografia poetului peste care istoricii literari vor trebui să cerceteze amănunțit documentele, în colaborare cu muzicologii noștri, spre a elucida un aspect de majoră importanță științifică pentru analiza și aprecierea operei globale a lui Vasile Alecsandri.

În concluzie, să reținem faptul că muzica a ocupat în inima poetului un spațiu sentimental prioritar (Alecsandri avea un auz muzical remarcabil și știa să cînte la pian!). Legăturile strîns cu muzicienii epocii, departe de a fi pasagere, s-au concretizat în numeroase lucrări de diverse forme muzicale, unele de ample proporții (cîntate, poeme, opere, feerii). Există un fond de documente (scrisori, acte, fotografii, manuscrise muzicale) care așteaptă o valorificare din partea istoricilor literari ce nu au sondat arhivele muzicale. Desigur că imaginea lui Vasile Alecsandri poate căpăta o altă dimensiune în lumina acestor izvoare inedite mai ales că

timpul ce s-a scurs de la moartea bardului din Mircești îngăduie o detașare completă de orice sentimentalism capabil să deformeze valoroasa moștenire culturală a primului literat român de anvergură universală.

Viorel COSMA

